

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՓՈԽԱԿԵՐՊՄԱՆ
ԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔԱՅԻՆ ԵՎ ԳՈՐԾԱՌՈՒՅԹԱՅԻՆ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Լայն իմաստով **փոխակերպվող** կարելի է համարել ցանկացած փոփոխվող և զարգացող հասարակություն: Սակայն, վերջին տասնամյակների ընթացքում **փոխակերպվող հասարակություն** հասկացությունն առավելապես գործածվում է քաղաքական, տնտեսական, իրավական, գաղափարական, մշակութային առումներով արմատական և համակարգային, թեև՝ ոչ հեղափոխական, այնուհանդերձ՝ դինամիկ, երբեմն էլ՝ դրամատիկ վերափոխումներ ապրող անցումային հասարակությունները բնութագրելու համար:

Այդ վերափոխումների արդյունավետ ընթացքն ու շահեկան ելքերը մեծապես պայմանավորված են հիմնարար հետազոտությունների վրա խարսխված և մեթոդապես ապահովված կառավարման ու որոշումների ընդունման քաղաքականությամբ:

20-րդ դարի 40-ական թվականներին կառուցվածքային ֆունկցիոնալիզմի նշանավոր ներկայացուցիչ ամերիկացի սոցիոլոգ Ռ.Մերտոնն առաջարկեց միջին մակարդակների տեսության գաղափարը (Девятко 1997): Այս հայեցակարգի համաձայն, հետազոտության օբյեկտ են հանդիսանում ոչ թե հասարակությունն ու քաղաքակրթությունն՝ ընդհանրապես, ոչ թե առանձին անհատներն ու նրանց գործունեությունը, այլ սոցիալական ինստիտուտները (հաստատությունները), խմբերն ու գործընթացները:

Սույն հոդվածը նվիրված է փոխակերպվող հասարակության համակարգում տեղի ունեցող գործընթացների կառուցվածքային և գործառույթային առանձնահատկությունների վերլուծությանը, որտեղ որպես հասարակական համակարգի տարրեր դիտարկվում են հասարակական ինստիտուտները:

Հաճախ կարելի է հանդիպել «հասարակական ինստիտուտ» հասկացության չափազանց լայն գործածությունների, երբ այն տարածվում է նաև սոցիալական մեխանիզմների (կառուցակարգերի), ավանդույթների, ենթակառուցվածքային միավորների վրա: Օրինակ՝ խոսվում է պատգամավորին ետ կանչելու ինստիտուտի, դատարանի վճիռը բողոքարկելու ինստիտուտի, խնամախոսության ինստիտուտի մասին: Մինչդեռ, ավելի ճիշտ կլիներ խոսել ետկանչի ու բողոքարկման մեխանիզմների, խնամախոսության ավանդույթի կամ արարողակարգի մասին:

Այդ արտահայտությունների ճշգրտմանը պետք է հետամուտ լինել հասկացությունների սահմանման գործընթացներում: Մասնագիտական գրականության մեջ հանդիպում են հասարակական ինստիտուտների նկարագրական, համեմատական, նաև՝ այլաբանական բնույթի մեկնաբանություններ (որպես տրոբված արահետ, հուն, կենդանական բնագոյների սոցիալական անալոգ և այլն) (Бергер 1996: 84-85, Кравченко 2001: 183-186):

Հասարակական ինստիտուտի էությունն առավել ամբողջական կարելի է արտահայտել հետևյալ սահմանմամբ. **հասարակական ինստիտուտները հանրային կյանքի կազմակերպման և կառավարման հարաբերականորեն կայուն ձևերն ու եղանակներն են, որոնք հասարակական հարաբերություններն ու գործընթացները դարձնում են սոցիալ-կառուցվածքային տեսանկյունից առավել կարգավորված ու նորմավորված** (Հովհաննիսյան 2003: 9):

Այդպիսիք են տնտեսությունը, որտեղ տեղի են ունենում նյութական բարիքների ու ծառայությունների արտադրության, փոխանակման և սպառման գործընթացները, ընտանիքը, որը կատարում է մարդկային ներուժի վերարտադրության, ինտիմ հարաբերությունների կարգավորման, առաջնային սոցիալականացման, բարոյահոգեբանական աջակցության գործառույթներ, կրթությունը, որտեղ տեղի է ունենում ավագ սերնդի փորձի ու գիտելիքների կազմակերպված փոխանցումը երիտասարդ սերնդին: Սակայն տնտեսության գործունեությունը ենթադրում է ֆինանսական ենթահամակարգի առկայություն, վերջինիս գործունեությունը՝ բանկերի առկայություն, դրամի փոխանակման կետերի անհրաժեշտություն և այլն: Ընտանիքի ձևավորման և կենսագործունեության համար անհրաժեշտ են իրավական նորմեր, ավանդույթներ ու սովորույթներ: Ինստիտուտների գործունեության համար անհրաժեշտ ենթակառուցվածքային այդպիսի միավորներն ընդունված է անվանել մեխանիզմներ, արարողակարգեր, պրակտիկաներ:

Ժամանակակից սոցիոլոգիան հասարակական համակարգում առանձնացնում է վեց գլխավոր ինստիտուտներ, որոնցից կազմված է հասարակության ողնաշարը՝ տնտեսություն, քաղաքականություն, ընտանիք, կրթություն, գիտություն և կրոն:

Պետք է նկատել նաև, որ տարբեր հասարակական համակարգերում վերը նշված գլխավոր ինստիտուտների շարքում ևս կան դոմինանտներ և «երկրորդայիններ»: Օրինակ՝ նախկին ԽՍՀՄ-ում դոմինանտողը քաղաքականությունն էր, գաղափարախոսական բաղադրիչը: Այն իր կնիքն էր թողնում տնտեսության, կրթության, ընտանիքի, կրոնի, հասարակական կյանքի մյուս կողմերի ու հարաբերությունների վրա: Թերևս տեղին է նկատել, որ մարքսյան հայտնի դրույթը, թե կեցությունն է որոշում գիտակցությունը և համապատասխանաբար՝ հասարակական հիմնաշենք է որոշում վերնաշենքային գործոնների բնութագիրը (Մարքս, Էնգելս: 17-19, 51-52), ԽՍՀՄ-ում իրականացվել էր ճիշտ հակառակ տարբերակով. վերնաշենքային գործոններն (գաղափարախոսությունը, քաղաքական սկզբունքներն) էին թելադրում հիմնաշենքային (տնտեսական) հարաբերությունների ինչպիսին լինելը:

ԱՄՆ-ում ազդեցիկ և որոշիչ է տնտեսական հատվածը: Այն իր կնիքն է թողնում կրթական համակարգի, գիտության, ընտանիքի վրա: ԱՄՆ-ը առաջատարների շարքում է պայմանագրային ամուսնությունների, կրթության շուկայամետության ցուցանիշներով: ԱՄՆ-արտաքին քաղաքականությունը զգալիորեն ուղղորդվում և բացատրվում է հենց տնտեսական շահի գործոնով:

Իրանի Իսլամական Հանրապետությունում բավական ազդեցիկ է կրոնը՝ որպես այդ երկրի պետական անվտանգության և տարածքային ամբողջականության երաշխիք: Կրոնն իր կնիքն է դնում թե կրթության, թե քաղաքականության, թե ընտանեկան հարաբերությունների և թե հասարակական կյանքի այլ կողմերի վրա:

Հայ հասարակության համար, վերը նշված վեց գլխավոր ինստիտուտների շարքում թերևս առավել ազդեցիկ ու դոմինանտող են ընտանիքն ու կրթությունը: Թեև համաշխարհայնացման գործընթացների և տնտեսական գործոնի ավելի ու ավելի կարևորման ընթացքում ընտանիքի ինստիտուտը սկսել է թուլանալ (ավելացել են ամուսնալուծությունները, դիսլոկալ ամուսնությունները, ոչ լրիվ ընտանիքները և այլն), սակայն կրթական համակարգը մեր հասարակության համար մնում է արժեհամակարգի գլխավոր բաղադրիչներից մեկը: Հանրային կարծիքն ավելի զգայուն է արձագանքում ընտանեկան արժեքների ու կրթական համակարգի հետ կապված

գործընթացներին, քան տնտեսական աշխարհում կատարվող փոխակերպումներին:

Նշված առանձնահատկությունների իմացությունն ու հաշվի առնելն անհրաժեշտ է հասարակական վերփոխումների վերաբերյալ որոշումների ընդունման գործընթացներում: Այնուհանդերձ, հասարակական համակարգի զարգացումներն ու փոխակերպումները տեղի են ունենում ինստիտուցիոնալ կառույցների էվոլյուցիայի, ավանդական սոցիալական հաստատությունների արդիականացման և նորերի ձևավորման ճանապարհով:

Նոր ինստիտուտի ձևավորման, սոցիալական նորմերի, դերերի ու կարգավիճակների ամրագրման գործընթացը կոչվում է **ինստիտուցիոնալացում**: Դրա արդյուքում հասարակական գործունեության ինքնաբուխ ձևերը, վերափոխումներն ու շարժումները դառնում են սոցիալ-կառուցվածքային տեսանկյունից առավել կարգավորված ու նորմավորված:

Նոր ինստիտուտի ձևավորման-ինստիտուցիոնալացման գործընթացում կարելի է առանձնացնել երկու տեսանկյուններ՝ **կառուցվածքային** և **գործառույթային** բաղադրիչները:

Ինստիտուտը կառուցվածքային առումով կայացած կարելի է համարել, եթե առկա են դրա գոյության և կենսագործունեության համար անհրաժեշտ

- Օրենսդրական դաշտն ու իրավական-նորմատիվ պայմանները
- Նյութական-ֆինանսական ռեսուրսները
- Մարդկային-կադրային ռեսուրսները:

Գործառույթային առումով ինստիտուտը կայացած է, եթե այն լիարժեք կերպով կատարում է իր վրա դրված առաքելությունը, դերը հասարակական կյանքում:

Ներդաշնակ, աստիճանական զարգացումներ ապրող հասարակության մեջ սոցիալական ինստիտուտի այս երկու կողմերի ձևավորումն ու զարգացումը սովորաբար տեղի է ունենում ներդաշնակ, զուգահեռաբար: Սակայն, արմատական շրջադարձային փոխակերպումներ ապրող հասարակությունների պարագայում կարող են լինել ինստիտուտների ձևավորման կառուցվածքային և գործառույթային բաղադրիչների ոչ սինխրոն զարգացումներ:

Հայաստանյան իրականության մեջ ժողովրդավարական հաստատությունների մի հատվածը կարելի է ձևավորված համարել գլխավորապես կառուցվածքային առումով: Կան բազմաթիվ կուսակցություններ՝ իրենց կանոնադրությամբ, անդամներով, որոշակի նյութական ռեսուրսներով, սակայն որպես հանրության լայն խավերի շահերն ինտեգրելու և քաղաքական որոշումների կայացման մակարդակում դրանք ներկայացնելուն կոչված կառույցներ՝ դեռևս զարգացման ու կայացման խնդիրներ ունեն: 2004 թվականից ՀՀ-ում գործում է Մարդու իրավունքների պաշտպանի գրասենյակը: Առկա են համապատասխան իրավական դաշտ, նյութական-ֆինանսական ռեսուրսներ ու աշխատակազմ, սակայն հանրային կյանքի տարբեր ոլորտներում այդ ինստիտուտի ներկայությունն ու գործառնությունը միշտ չէ, որ բավարար է: 2012թ. տվյալներով ՀՀ արդարադատության նախարարությունում գրանցված են 3780-ից ավելի ոչ կառավարական կազմակերպություններ¹՝ իրենց կանոնադրությամբ ու անդամներով, համապատասխան իրավական դաշտով, սակայն դրանցից շատերն ի վիճակի չեն կատարելու իրենց կանոնադրական առաքելությունը:

Գործառույթային առումով այդ կազմակերպությունները դեռևս կայացման ճանապարհ ունեն անցնելու:

Կարող է լինել նաև հակառակը, երբ ձևավորվել է այս կամ այն գործառույթի նկատմամբ հասարակական պահանջարկ, առակա է խնդիր, որը ստանում է ինքնաբերաբար ու իրավիճակային լուծումներ, սակայն դեռևս չկա որևէ կոնկրետ կառույց, որը պաշտոնապես ստանձներ ու իրականացներ այդ գործառույթը:

Օրինակ՝ 1980-ականների վերջին Ադրբեջանի հետ սահմանին հնչում էին կրակոցներ, զոհվում էին Հայաստանի և Լեռնային Ղարաբաղի քաղաքացիներ, և առակա էր հայկական բնակավայրերն ու բնակչությանը պաշտպանելու անհրաժեշտությունը: Սակայն չկար ոչ պաշտպանության նախարարություն, ոչ էլ ազգային բանակ, որը ստանձներ այդ գործառույթի իրականացման պարտականությունը: Խնդրի լուծում իրականացվում էր սահմանամերձ գյուղերի բնակչության, ներքին գործերի նախարարության, ազգային անվտանգության ծառայության և երկրապահ կամավորականների ջոկատների ուժերով: Եվ միայն 1991թ. ՀՀ նախագահի կողմից ստորագրվեց հրամանագիր կառավարության կազմում պաշտպանության նախարարություն ստեղծելու մասին, որի վրա դրվեց կամավորական ազատամարտիկների խմբերի հիման վրա ազգային բանակի կորիզը ձևավորելու առաքելությունը:

Ինստիտուցիոնալացման հակառակ երևույթը **ինստիտուցիոնալ ճգնաժամն է:** Դա մի իրավիճակ է, երբ ինստիտուտն, ի վիճակի չլինելով կատարել իր վրա դրված գործառույթները, սկսում է խոչընդոտել հասարակական զարգացման գործընթացները, առաջացնել նորանոր խնդիրներ:

Քաղաքական ինստիտուտների և իշխանական կառույցների ճգնաժամն, օրինակ, կապված է հասարակական կառավարման բնագավառում իրենց առաքելության ոչ արդյունավետ իրականացման հետ և դրսևորվում է բնակչության շրջանում դրանց նկատմամբ վստահության անկմամբ: Ձևավորվում են երկու հիմնական միտումներ. լայն խավերին բնորոշ քաղաքական իներտություն, քաղաքական կյանքից օտարվածություն և քաղաքական կառույցների՝ քաղաքացիներին իրենց կողմը գրավելու ոչ ժողովրդավարական մեթոդներին (ընտրակաշառք, վարչական ռեսուրսների և միջոցների կիրառում) դիմելու գործելակերպի աճ (Հովհաննիսյան 2003: 11-12):

Վերջին տասնամյակների փորձը վկայում է, որ փոխակերպվող հասարակության մեջ պարբերաբար աճում է իշխանության ինստիտուտների և քաղաքական կուսակցությունների նկատմամբ անվստահությունը: Ճգնաժամը, սակայն, վեր հանելով ինստիտուտի գործառնության մեջ եղած խոչընդոտները, օգնում է նաև մեթոդապես հիմնավորված գործունեության դեպքում վերացնել դրանք՝ կատարելագործելով հասարակական համակարգի կառուցվածքային և գործառույթային նկարագիրը:

Ինստիտուցիոնալ ճգնաժամի հաղթահարման առնվազն չորս էլքեր կարելի է առանձնացնել.

- ինստիտուտը դադարում է գոյություն ունենալուց,
- ինստիտուտը իր գործառույթների մի մասը փոխանցում է այլ ինստիտուտի,
- ստեղծվում են նոր ինստիտուտներ, որոնք ստանձնում են ճգնաժամ ապրող ինստիտուտի կողմից չիրականացվող գործառույթները²,

□ իրականացվում են ինստիտուտի կառուցվածքային բարեփոխումներ, որի արդյունքում ինստիտուտը վերստանձնում է իր գործառույթները:

Նոր ինստիտուտների ձևավորման և ինստիտուցիոնալ ճգնաժամի երևույթները հասարակական համակարգի զարգացման ու վերափոխման գործընթացների անխուսափելի իրողություններն են: Առանց ճգնաժամերի և դրանց հաղթահարման դժվար է պատկերացնել ինստիտուտների զարգացումն ու հասարակական առաջընթացը:

Հասարակական փոխակերպվող համակարգերում տեղի ունեցող գործընթացների գնահատման և արդյունավետ կառավարման տեսանկյունից առանձնակի ուշադրության է արժանի հասարակական ինստիտուտների գործառույթային առանձնահատկությունների վերլուծությունը:

Ավանդաբար առանձնացվում են դրական և բացասական գործառույթները: Ինստիտուտի գործառույթը դրական է, եթե նա իր գործունեությամբ նպաստում է հասարակական հարաբերությունների կատարելագործմանը, առկա խնդիրների արդյունավետ լուծմանը: Գործառույթը բացասական է (դիսֆունկցիա), եթե ինստիտուտի գործունեությունը խոչընդոտում է հասարակական հարաբերությունների զարգացմանը, առաջ է բերում նորանոր խնդիրներ:

Սակայն առավել կարևոր է հասարակական հաստատությունների գործունեությունը բացահատ և ոչ բացահայտ գործառույթների դիտանկյունից վերլուծելու հանգամանքը:

Գործառույթը կոչվում է բացահայտ, եթե այն ամրագրված է օրենսդրությամբ և ինստիտուտի իրավական փաստաթղթերում, հռչակված է, և այդ մասին լավատեղյակ է հանրային կարծիքը: Գործառույթը կոչվում է ոչ բացահայտ (թաքնված), եթե այն ամրագրված չէ

իրավական փաստաթղթերում, հրապարակված չէ և դժվար նկատելի է հանրային կարծիքի համար (*Мертон 1996*):

Բուհի դրական բացահայտ գործառույթները (կրթության գործի կազմակերպում, մասնագետների պատրաստում, գիտահետազոտական ծրագրերի իրականացում) ամրագրված են նրա կանոնադրության մեջ: Սակայն, բուհը նպաստում է նաև երիտասարդների միջև ընկերական կապերի ձևավորմանը, երբեմն էլ՝ նոր ընտանիքների ձևավորմանը, ինչը ոչ բացահայտ դրական գործառույթների շարքում պետք է դիտարկել: Բայց, երբ բուհը ձգտում է իրականացնել բիզնես գործառույթներ՝ ֆինանսական եկամուտները դիտարկելով ոչ թե իբրև կրթական գործի կազմակերպման միջոց, այլ՝ գլխավոր նպատակ, սկսում է իրականացնել ոչ բացահայտ բացասական գործառույթ՝ թողարկելով անլիարժեք ու թերի մասնագետներ:

Բանակի դրական գործառույթը երկրի և բնակչության անվտանգության ապահովումն է արտաքին վտանգներից: Սակայն, երբ բանակը փորձում է ազդել ներքաղաքական գործընթացների վրա, կամ էլ, երբ բանակում չեն գործում կանոնադրական հարաբերությունները, և ծառայողները զոհվում կամ խեղվում են մինչև ճակատային գիծ հասնելը, բանակը սկսում է իրականացնել ոչ բացահայտ դիսֆունկցիաներ:

Այս առումով մտահոգիչ են և միաժամանակ հետաքրքիր վերլուծության նյութ են հանդիսանում հայաստանյան կրթական հաստատություններում սովորողների

գիտելիքների գնահատման գործող և ժամանակ առ ժամանակ փոփոխվող սանդղակները:

Խորհրդային տարիներին կրթական հաստատություններում առավել տարածված էր գիտելիքների գնահատման հինգմիավորանոց համակարգը, որտեղ նվազագույն դրական գնահատական համարվում էր «3»-ը: Այդ ընտրությունը հիմնավորված էր ընդհանուր կրթական քաղաքականությամբ. սովորողի գիտելիքները «բավարար» կարող էին գնահատվել, երբ նա յուրացրած լիներ դասընթացի սահմանված ծրագրի առնվազն կեսը և ավելին: «3»-ը կազմում է 5-միավորանոց սանդղակի 60%-ը:

Կրթական համակարգում վճարովի և անվճար հատվածների ձևավորման և մրցակցային սկզբունքների ներմուծմանը զուգահեռ գիտելիքների գնահատման առավել զգայուն սանդղակների կիրառման պահանջարկ առաջացավ: Հայաստանյան կրթական հաստատություններում սկսեց գործել 20-միավորանոց համակարգը, որտեղ սկզբում «10», իսկ հետո «8» միավորը սահմանվեց որպես նվազագույն դրական գնահատական: Դրանք 20-միավորանոց սանդղակում ունեն համապատասխանաբար՝ 50% և 40% տեսակարար կշիռ: Փաստորեն, նվազագույն դրական գնահատականի շեմն իջեցվեց սկզբում 10, ապա 20%-ով: 20-միավորանոց սանդղակը 5-միավորանոցի փոխակերպելու պարագայում առաջինի «8» միավորը համապատասխանում էրկրորդի «2»՝ «անբավարար» գնահատականին: Նույնն է պատկերը նաև հանրակրթական հաստատություններում կիրառվող 10-միավորանոց սանդղակի դեպքում, որտեղ նվազագույն դրականի շեմը սահմանված է «4» միավորը: Տես Աղյուսակ 1:

Աղյուսակ 1.

Սովորողների գիտելիքների գնահատման սանդղակներ, որոնք կիրառվում են կրթական հաստատություններում

1	1	1
2	2	2
3 → 60%	.	3
4	8 → 40%	4 → 40%
5	.	5
	10 → 50%	6
	.	7
	.	8
	.	9
	20	10

Այս ամենը, սակայն, չարյաց փոքրագույնն է, կարծես: ՀՀ բուհերում գնահատման նոր սանդղակների ներմուծմանը զուգահեռ, սկսեց ձևավորվել միջանկյալ քննությունների կամ ստուգումների համակարգը, որը հնարավորություն է ընձեռում սովորողին կիսամյակային նյութը հանձնել հատվածաբար: Սկզբունքն ինքնին վատը չէ: Բայց այստեղ էլ կիրառվող գնահատման սանդղակները պարունակում ոչ բացահայտ դիսֆունկցիաներ:

Մինչև 2011թ. որոշ բուհերում կիսամյակի ընթացքում 64 և ավելի ժամաքանակով մատուցվող առարկաների պարագայում կիրառվում էր կիսամյակի ընթացում սովորողի գիտելիքները չորս անգամ գնահատելու պրակտիկան: Յուրաքանչյուր ստուգում կարող էր գնահատվել առավելագույնը «4» միավոր, իսկ հաճախումների (մասնակցության) համար ուսանողը կարող էր վաստակել ևս «4» միավոր: Արդյունքում ստացվում էր, որ եթե ուսանողը կարողացել է 4 ընթացիկ ստուգումներից ստանալ «1»-ական միավոր (որը, 4-միավորանոց սանդղակի ¼-ը լինելով, չի կարող դրական գնահատական համարվել) և պարտաճանաչ հաճախել է պարապմունքներին, ապա վաստակում էր «8» (նվազագույն դրական) միավոր:

Տես Աղյուսակ 2:

Աղյուսակ 2.

Ուսանողների գիտելիքների միջանկյալ գնահատման տարածված սկզբունքներից մեկը և հնարավոր ելքը

1-ին ստուգում	2-րդ ստուգում	3-րդ ստուգում	4-րդ ստուգում	Մասնակցություն	Ամփոփիչ գնահատական
«4»	«4»	«4»	«4»	«4»	«20»
«1»	«1»	«1»	«1»	«4»	«8»

Փաստորեն, չորս անգամ «անբավարար» ստացած սովորողը, որը պարտաճանաչ հաճախել էր պարապմունքներին, «հրաշքով» դրական ամփոփիչ միավոր էր վաստակում: Խնդիրն էլ ավելի է լրջանում, երբ առաջակրվում է միջանկյալ քննությունից կես միավոր ստանալու դեպքում այն «կլորացնել» 1-ի սովորողի օգտին:

Գնահատման համակարգերի քննարումների արդյունքում որոշ դրական տեղաշարժեր արձանագրվել են: Մասնավորապես, ԵՊՀ-ում գործող գնահատման սանդղակում 2011 թվականից սկսած հաճախումների (մասնակցության) բաղադրիչը ընդհանուր սանդղակում սահմանվել է մինչև 10%, իսկ ընթացիկ քննությունները կիսամյակի ընթացքում կարող են լինել մինչև երկուսը: Փոփոխություններն, իհարկե, դրական են, սակայն միջանկյալ «անբավարար» գնահատականների արդյունքում ամփոփիչ «բավարար» գնահատական ստանալու հնարավորությունը դեռևս պահպանվում է. տես Աղյուսակ 3-ը:

Աղյուսակ 3.

1-ին ստուգում	2-րդ ստուգում	հանրագումարային քննություն	մասնակցություն	Ամփոփիչ գնահատական
«4»	«4»	«8»	«2»	«20»
«1»	«1»	«2»	«2»	«8»

Հարցի լուծման բանալին, թերևս, գտնվում է.

ա) միջանկյալ և հանրագումարային քննությունների համար միանման սանդղակների կիրառման,

բ) եթե քննական նյութերի ծավալները հավասարազոր են, ապա ստացած գնահատականների ոչ թե գումարման (կումուլյացիայի), այլ թվաբանական միջինի սկզբունքը կիրառելու, իսկ եթե տարբեր քննությունների նյութերը ծավալային (և/կամ բովանդակային արժեքի) տեսանկյունից տարբեր են, ապա համապատասխան գործակիցների սահմանման,

գ) գիտելիքների գնահատման կիրառվող սանդղակներում նվազագույն բավարարի շեմը 60%-ը վերասահմանելու մեջ (20–միավորանոց սանդղակի դեպքում՝ «12»-ը, 100- միավորանոց սանդղակի դեպքում՝ «60»-ը և այլն):

Այսպիսով, փոխակերպվող հասարակության պայմաններում բարեփոխումների արդյունավետությունը երաշխավորելու առումով անհրաժեշտ են համակարգի կառուցվածքային և գործառույթային առանձնահատկությունների վերլուծությանն ուղղված հետազոտությունները: Հասարակական հարաբերությունների զարգացման նպատակով ծրագրեր իրականացնելիս և որոշումներ կայացնելիս տվյալ համակարգի անվտանգության և կայուն զարգացման շահերը պահանջում են համակողմանիորեն հետազոտել հաստատությունների ոչ միայն ֆունկցիաները, այլև հնարավոր դիսֆունկցիաները, հաշվի առնել ոչ միայն բացահայտ, այլև ոչ բացահայտ գործառույթների հավանականությունն ու բնույթը՝ այդ համակարգի այլ բաղադրիչների հետ կապի և ներդաշնակ հարաբերակցության տեսանկյունից: Հասարակական բարեփոխումների իրականացման գործընթացներում մեթոդապես հիմնավոր մոտեցումներն են, որ թույլ են տալիս խուսափել չկանխատեսված և անցանկալի հետևանքներից, որոնց հաղթահարման համար վճարվող գինը կարող է ստվերել բարեփոխումների գաղափարը:

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

¹ Strengthening Civil Society and its Interaction with State Institutions. Policy Paper. European Union Advisory Group to the Republic of Armenia. Septembre, 2012.

² Երբ 1980-ական թթ. ԽՍՀՄ հանրակրթական համակարգ այլևս չէր բավարարում շրջանավարտների գիտելիքների այնպիսի մակարդակ, որն անհրաժեշտ էր բուհ ընդունվելու համար, ձևավորվեցին ֆակուլտատիվ դասընթացները դպրոցներում, նախապատրաստական կուրսերը բուհերում, երևան եկավ և արագորեն լայն տարածում ստացավ կրկնուսույցների ինստիտուտը: